

Türk Basın Birliği: İslah Girişimi ve Kapatılması (1944-1946)

The Turkish Press Chamber: A Rehabilitation Attempt and Annulment (1944-1946)

Hasan Üstün, Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-Posta: hasan_ustun@yahoo.com

Anahtar Kelimeler:

Türk Basın Birliği,
Basın Birliği Kanunu,
Matbuat Umum
Müdürlüğü,
Basın Özgürlüğü
Komitesi.

Öz

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek parti dönemi basın teşkilatı Türk Basın Birliği (TBB), 1938'de çıkarılan bir kanun ile 1939'da kuruldu. Bir meslek odası olarak kurulan TBB'den beklenen görev, basında "inzibatı" sağlayacak bir "meslek zabıtası" olarak çalışmaktı. Türkiye'de gazeteciler ve işverenlerinin TBB'ye üye olmadan meslek icra etmesi yasaktı. Yüksek Haysiyet Divanı, bir gazeteciyi Birlik'ten çıkarma yetkisine sahipti. CHP Meclis Grubu, 1944'te, "meslek zabıtası" görevini daha etkin yapması için TBB'nin ıslahını istedi. Hükümet, aynı yıl TBB'yi ıslah tasarısı hazırladı. CHP Müstakil Grubu da bu tasarıyı kısmen destekledi. Ama bu girişim sonuçlanmadı ve TBB kapatıldı. Bu çalışma, TBB ile ilgili iki soruya odaklandı: TBB 1944'te neden ıslah edilmek istendi?, TBB 1946'da neden kapatıldı? Bir tarih incelemesi olan bu çalışmada TBB'nin ıslahı için yapılan girişimler ve TBB'nin kapatılma süreci birinci el kaynaklardan yararlanılarak betimlendi. Yapılan incelemede, 1943'de Basın ve Yayın Müdürlüğü'nü ıslah projesi başlatan Hükümet, 1944'te, "meslek zabıtası" görevini daha etkin yapabilmesi için TBB'nin hem yetkisini hem de bütçesini artırmak istedi. Ancak Türkiye 1945'de BM Anayasası imzalayınca TBB'yi ıslah projesi beklemeye alındı; 1946'da ise basın özgürlüğünü koruma hedefine sahip BM'nin üyelik şartlarını yerine getirmek için TBB kapatıldı.

Keywords:

Turkish Press
Chamber, Press
Chamber Bill, Public
Press Directorate,
Press Freedom
Committee.

Abstract

Republican People's Party's (CHP) single party era press organization the Turkish Press Chamber (TBB) was established in 1939 through a bill enacted in 1938. The service expected from TBB which was established as a professional chamber, was to function as the professional policing oversight over the press. It was mandatory to enroll for journalists and employers in order practice journalism in Turkey. Supreme Honor Court had the authority to dismiss a journalist from TBB. CHP Assembly Group asked for TBB's rehabilitation to increase its professional policing capacity in 1944. The same year government prepared the TBB rehabilitation resolution. Autonomous CHP Group partially supported the resolution. Nevertheless the attempt did not yield and TBB was annulled. This work focuses on two intertwined questions on TBB: Why did the government want to rehabilitate TBB in 1944? Why TBB was annulled in 1946 when its rehabilitation resolution was sent to the Assembly? In this historical examination work, the attempts to rehabilitate TBB and its annulment process is described through first hand sources. Through examination, the government which has started the Press rehabilitation project in 1943, wanted to increase both the authority and the budget of TBB in order to increase its efficiency in 1944. As Turkey signed the Charter of the United Nations in 1945, rehabilitation of TBB project was suspended. Hence in 1946 in lieu of UN membership conditions TBB was annulled.

Giriş

Tek parti iktidarı, 1930'lu yıllarda toplumun diğer kesimleri gibi, basının denetimini de kurumsallaştırdı. Cami Baykurt, bu dönemde basını denetlemeye yönelik uygulamaları Türk gazeteciliğini ağırlığı altında ezen üç yüzlü bir piramide benzetir. Devletin basını denetim araçlarını metaforik olarak temsil eden bu piramidin bir yüzünde 1931 yılında çıkarılan ve yıllar içinde sıkılaştırılan Basın Kanunu, bir yüzünde 1934'te çıkarılan Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun ve diğer yüzünde de 1938'de çıkarılan Basın Birliği Kanunu vardır. Baykurt'a göre;

Matbuat Umum Müdürü memlekette umum fikir cereyanlarını kendi amirine bildirmekle mükellef bir devlet memuru değil; basın, radyo, temaşa, film ve sair bütün fikir hareketleri üzerinde müessir vasıtaların başına hükümet tarafından konulmuş bir kondüktördür. Bu hareketleri hükümetçe matlup istikamette sevk eder; istediği zaman frenleri sıkır. Gem almayanları yola getirmek için elinde birçok çare vardır. Fakat bu yeterli değildir. Gazetecileri gerçekten köle konumuna getiren Basın Birliği Kanunu'dur (Öztekin, 2016:276).

Türk Basın Birliği (TBB) 1938'de çıkarılan Basın Birliği Kanunu ile 1939'da kuruldu. Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Trabzon'da TBB'nin mıntıka odaları bulunuyordu. TBB'ye üye olmadan Türkiye'de gazetecilik yapmak yasaktı. TBB Haysiyet Divanı, meslek suçlarının tekrarında gazeteciye Birlik'ten çıkarabilirdi. TBB'nin "meslek zabıtası" olarak basında "inzibatı" sağlama görevine Adalet Encümeni'nin son anda ilave ettiği gazetecilerin mesleki ve sosyal hakları ise kâğıt üzerinde kaldı. CHP Meclis Grubu, 1944'de, TBB'nin "meslek zabıtası" olarak görevlerini daha etkin yapmasını istedi. Hükümet, Basın Birliği Kanunu'nun ıslahı için proje hazırlayıp TBMM'ye gönderdi. Ancak 1945'de Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere katılma kararı sonrasında TBB'yi ıslah projesi askıya alındı. Türkiye'de çok partili döneme geçişi temsil eden 1946 seçimleri öncesinde ise TBB kapatıldı.

TBB'yi ele alan çalışmalar sınırlıdır. Arabacı (2008), TBB'nin kuruluşunu, yasal statüsünü ve genel kurullarını aktarır. Uzun da (2010) TBB Haysiyet Divanı'nı meslek etiğinin kurumsallaşması örneği olarak inceler. Erinç (1992), Basın Birliği Kanunu ile Basın İş Kanunu'nun ortak hükümlerine dikkati çeker. Üstün (2013), TBB'nin gazetecilerin çalışma ilişkilerini düzenleme görevine odaklanır. Güvenir (1991) ise TBB'nin denetim işlevini ve siyasal iktidarla ilişkisini gösterir. Demir (1994), TBB'yi basın özgürlüğü bağlamında ele alır. Makal (1999), TBB'nin korporatist niteliğini inceler. Anılan çalışmalarda 1944'de gündeme gelen TBB'yi ıslah girişimi yer almaz. TBB'nin kapatılma gerekçesindeki dış etkilere sınırlı yer verilir.

Bu çalışma¹, TBB ile ilgili iki sorunun yanıtına odaklandı. Yanıtı aranan birinci soru: TBB 1944'te, neden ıslah edilmek istendi? İkinci soru: TBB'nin ıslahı için 1944'te proje hazırlayan Hükümet 1946'da, TBB'yi neden kapattı? Bu iki soruya yanıt bulmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, TBB'yi ıslah girişimi ile kapatılma kararlarının hazırlık süreçleri ve bu kararların gerekçeleri birinci el kaynaklardan yararlanılarak betimlendi. Beyazıt Kütüphanesi'ndeki Hakkı Tarık Us Arşivi (HTUA) ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden (BCA) temin edilmiş belgeler bu çalışmanın en özgün içerikleridir. Betimleyici tarihsel araştırma tasarımıyla hazırlanan bu çalışmada kaynakları toplama, gruplandırma ve değerlendirmede belge analizi yönetimi tercih edildi.

¹ Bu çalışma içeriğiyle ilgili Fransızca çeviri için Mahmut Duran'a (Prof. Dr.) ve İngilizce çeviri için Murat Ertaş'a ve gazete arşivi taraması ve metin düzenlemesi katkısı için Erdem Duru'ya teşekkür ederim.

Türk Basın Birliği'nin Kuruluşu ve Çalışmaları

Türk Basın Birliği'nin kuruluşu öncesinde basınla ilgili bir dizi gelişme yaşandı. Öncelikle, 1930'da kurulup kapatılan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı (SCF) destekleyen muhalif gazetecilerin yurt dışına gönderilmesi tartışıldı. TBMM'de 1931'de yapılan bu tartışma, yeni Basın Kanunu tasarısının komisyon çalışması gibiydi. İstikrar kaygıları gerekçe gösterilerek Hükümet'ten talep edilen muhalif gazetecilerin "gem almasını" sağlayacak tedbirler yeni Basın Kanunu tasarısına eklendi.

Türkiye'de devletin basını denetim piramidinin ilk yüzünü oluşturacak 1931 Basın Kanunu iç istikrarı sağlamak gerekçesiyle TBMM'de itiraz görmeden kabul edildi. Hükümet, yurt dışına gönderilmesi tartışılan muhalif gazetecilerin bazılarının meslekten çıkarılması ile yetindi. Basını denetim piramidinin ikinci yüzünü oluşturan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün (MUM) yeniden kuruluş gerekçesi ise daha çok dış kaynaklıdır. İstikrar arayışıyla 1932'de Milletler Cemiyeti'ne (MC) giren Türkiye'nin, Almanya'da 1933'te yaşanan ve bu istikrarı tehdit eden iktidar değişimi sonrasında, komşu ülkelerle bölgesel barış antlaşmaları imzalamaya yönelmesi ve bu antlaşmaları desteklemesi beklenen basının denetimini kurumsallaştırma ihtiyacını artırdığı söylenebilir. *Son Posta*'da yayınlanan "Almanya Propaganda Nezareti" yazısı² bu varsayımı destekler. Yazıya göre, hiçbir demokratik ülkede görülmeyen bu Bakanlık, "halkı hükümet lehine kazanmak" ve "hariçte Almanya aleyhine yapılacak propagandalara cevap vermek" için kuruldu. Devletçi model örnek alınan SSCB'nin, propagandayı ilk tecrübe eden devlet olduğu vurgulanan yazıda, Cumhuriyet devrimlerini gerçekleştiren Türkiye'nin bu tecrübelerden ders çıkarması önerildi:

"Yirminci asır propaganda asırındır. Gazete, kitap, sinema, radyo halkın fikrini, hissini, ruhunu yağuran birer kuvvet olmuştur. Bu kuvvetin başıboş bırakılması, halkın fikri ve hissi terbiyesini anarşiyi götürülebilir. Bu itibarla Alman hükümetinin bu teşebbüsünde alınacak ders yok mudur? (*Son Posta*, 03 Nisan 1933).

Bu yazıdan bir ay kadar sonra, 1931'de kapatılırken Hariciye Vekaleti'ne bağlı olan MUM, bu kez Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı kuruldu. Vedat Nedim Tör, müdür olarak atanınca, basın işlerini devlet adına izleyen ve denetleyen MUM'un görev sahası ve araçlarının genişleyeceğini duyurdu:

"Hele inkılâp yapmış ülkelerde basın, radyolar, tiyatro ve sinemalar gibi kamuoyu kurumlarının devletler tarafından nasıl denetlendiğini ve ne şekilde sevk ve idare edildiklerini burada anımsatmayı fazla görüyorum. Yeni Umum Müdürlüğü bu bakımdan en modern unsurlar ve araçlarla donatmak niyetindeyiz." (İskit, 1943: 270)³

Tör'ün 1933'te duyurduğu gibi, MUM'u "modern unsurlar ve araçlarla donatmak" için 1934'te, Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanun çıkarıldı. Balkan Antantı'nın ardından çıkarılan Kanun'da MUM'a fikri temeli 1935'te oluşturulacak Türk Basın Birliği'ni kurma ve 1936'da kurulacak Balkan Matbuat Birliği gibi yabancı basın kuruluşlarıyla işbirliği yapma görevleri de verildi. Yeni MUM ile tek parti iktidarının basını denetim piramidinin ikinci yüzü inşa edildi. MUM, İkinci Dünya

² Bu yazı, Orhan Koloğlu'nun İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Kitaplığı'na bağışladığı gazete kupür arşivinden temin edildi.

³ Burada, İskit'in (1943) yayınladığı Tör'ün açıklamasının orijinal metnini günümüz Türkçesine çeviren Asrak ve Uzun'un (2010) aktarımı kullanıldı.

Savaşı esnasında önce Hariciye Vekâleti'ne sonra da Başvekalet'e bağlandı. 1943'te ise ismi Basın ve Yayın Müdürlüğü (BYM) oldu ve görev alanına Anadolu Ajansı (AA) ile gazete dağıtımı ve reklamcılık eklendi.

Türk Basın Birliği'nin Kuruluşu

Basını denetim piramidinin üçüncü yüzünü oluşturan TBB'nin kuruluşunun kararlaştırılacağı Birinci Basın Kongresi'nden (BBK) bir ay önce bir gazeteci grubu ve MUM bürokratu Burhan Belge Almanya'ya gitti (*Cumhuriyet*, 21 Nisan 1935). Bu gruptaki Asım Us'un Kültür Komisyonu başkanlığını yaptığı BBK'de benimsenen basın teşkilatı modeli Alman Basın Odası ile benzerdir. TBB'nin teşkilat yapısının Alman Basın Odası ile benzerliğini azaltan TBMM Adliye Encümeni'nin Fransa'yı örnek alma olasılığı vardır. Çünkü MUM yöneticisi Vedat Nedim Tör, TBB'nin kuruluşunda örnek alınacak gazetecilik örgütlerini incelemek için gönderildiği Avrupa basınına tetkik gezisinde Almanya ve İtalya ile birlikte Fransa'yı da incelemişti (*Yeni Asır*, 17 Ağustos 1935).

BBK'de, gövdesini gazetecilerin oluşturacağı TBB'de matbaacılar, teknisyenler ve ilancılar gibi basına bağlı tüm kolların temsili kararlaştırıldı (BBK, 1935:31). Basın iş kolunun bileşenlerini kapsayacak TBB, İtalya ve Almanya'daki gibi korporatist bir basın meslek odası olacaktı. BBK, TBB için yasa ve tüzük hazırlaması için bir kurucu heyet seçti. Heyet başkanı, CHP'nin gazetesi *Ulus*'un başyazarı Falih Rıfkı Atay'dı. Heyet, BBK'nin TBB'yi kurma kararını Hükümet'e bildirdi. (*Vakit*, 12 Haziran 1936)

Bir yıl sonra, Basın Birliği Kanunu ve Nizamname projeleri tamamlanarak alakadarlara gönderildi. TBB kurucu heyeti as başkanı Hakkı Tarık Us'un yönetimindeki İstanbul Matbuat Cemiyeti (İMC) idare heyeti, Kanun ve Nizamnameyi inceledi. Mıntikalardaki basın birliklerinin tam bir istiklal sahibi olmamasına itiraz edildi:

Etibba (Tabip) ve Ticaret odaları bile bir istiklâl sahibi oldukları halde matbuat gibi hamuru serbesti ile yağrulmuş bir teşekkülün böyle bir heyetin idaresine girmesi doğru olmayacağı söylenilmiştir (...) Esasen Matbuat Umum Müdürlüğü varken Ankara'da böyle bir heyetin teşkiline lüzum görülmemektedir (*Cumhuriyet*, 3 Haziran 1936).

Bu itirazı görüşen İMC genel kurulu, bir komisyon kurdu. İMC Komisyonu, gazetecilere emeklilik hakkı tanınmasını, ulaşım araçlarından ve gösteri mekânlarından ücretsiz kullanım hakkı sağlanmasını, ücretsiz pasaport verilmesini, TBB üyesi olmayanların haber ve fotoğraflarının gazetelerde yayınlanmasının engellenmesini istedi. Komisyon, TBB'ye uluslararası basın anlaşmalarına katılma hakkı verilmesini önerdi (*Cumhuriyet*, 18 Ekim 1936). Ankara'da da bir dizi toplantı düzenledi. Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya başkanlığındaki ilk toplantıya bürokratlar ve Ankara'daki gazeteciler katıldı. Gazetelerin başyazarları ile toplantı tekrarlandı. Son toplantı TBB'ye katılımı arzulanan Türkiye'deki yabancı gazeteciler ile gerçekleştirildi (*Cumhuriyet*, 12 Ocak 1937).

Kanun tasarısı 13.5.1937'te, TBMM'ye gönderildi. Dâhiliye Encümeni, 5.6.1937'de tasarıyı onayladı. Adliye Encümeni ayrı bir komisyon kurdu ve Basın Birliği Kanunu'nun kapsamı gazeteciler ve onların işverenleri ile sınırlandı (*Cumhuriyet*, 24 Ocak 1938). Bu değişiklik TBB'nin kapsamını 10 bin kişiden 500'ün altına indirdi (Üstün, 2013:153) Basın Birliği Kanunu'nun emeklilik ve sigorta hakkı içermediğini öğrenen İstanbul'daki

gazeteciler, Dâhiliye Vekâleti'nden yazı işçilerinin himayesini istedi (*Cumhuriyet*, 8 Haziran 1938). Adliye Encümeni, tasarıya gazetecilerin çalışma ilişkilerini düzenleyen altı maddelik yeni bir bölüm ekledi ama emeklilik ve sigorta hakkı yoktu. Bir hafta sonra, 3511 sayılı Kanun, TBMM'de onaylandı. Birlik dışında mesleğin icrasını yasaklayan (Madde 2) ve devletin basını denetim piramidinin üçüncü yüzünü oluşturan Basın Birliği Kanunu'nda TBB'nin kuruluş amacı şöyle tanımlandı:

Birliğe dâhil Türk basın mensuplarının maddi, manevi, ferdi ve müşterek menfaatlerini müdafaa ve temin etmek, mesleğin şeref ve vakarını korumak, meslekte inzibat ve intizamı idame etmek, tesanüd duygularını kuvvetlendirmek, gazetecilik mektepleri veya meslek kursları açmak, beynelmilî meslek temasları yapmak, Türk basını temsil etmek, matbuatı millî maksatlar uğrunda uyanık ve toplu bir halde bulundurmak, Cumhuriyetin menfaatlerine hadim kılmaktır (Madde 5).

TBB'nin organları umumi kongre; mıntika kongreleri; merkez idare heyeti; mıntika idare heyetleri; yüksek haysiyet divanı ve mıntika haysiyet divanlarıdır (Madde 6). Yüksek haysiyet divanı ihtar ve açık ihtar cezalarından başka üç aya kadar meslekten men ve TBB'den çıkarma kararı verebiliyordu. TBB'den, yani gazetecilikten çıkarma cezaları için itiraz makamı Dâhiliye Vekaleti'ydi (Madde 18). İşverenlerin, işe başlayan gazeteci ile üç ay içinde yazılı mukavele yapması gerekiyordu (Madde 26). Birlik mensuplarına TBB Merkez İdare Heyetinin talebi ile Dâhiliye Vekâleti tarafından birer basın kartı verilecekti (Madde 31).

Türk Basın Birliği'nin Çalışmaları

Basın Birliği Kanunu, 14 Temmuz 1938'de *Resmî Gazete*'de yayınlandı ama TBB, 10 Temmuz 1939'da faaliyete başlayabildi. TBB'nin kuruluşundan 1946'da kapatılıncaya kadar yaptığı çalışmalar: 1) TBB merkezi ve mıntika kongreleri, 2) TBB merkez ve mıntika haysiyet divanlarının çalışmaları, 3) Mesleki ve sosyal haklarla ilgili çalışmalar 4) Mevzuat çalışmaları. Bunları önem sırasına göre hatırlatmak CHP'nin 1944'te TBB'yi ıslah isteğinin nedenlerini de açıklar.

TBB'nin kuruluş kongresi, muhtemelen Basın Birliği Kanunu'nun mimarı Şükrü Kaya'nın Bakanlıktan ayrılmış olması nedeniyle, bir yıllık sürenin son haftasında yapıldı. Kuruluş kongresi, Yeni Dâhiliye Vekili Faik Öztrak'ın çağrısıyla 10 Temmuz 1939'da Ankara'da toplandı. Kongre başkanı olan Öztrak konuşmasında “kuvvetler birliği”ne vurgu yaptı ve basını “yardımcı kuvvet” olarak niteledi (*Cumhuriyet*, 11 Temmuz 1939). Faik Öztrak'ın Kongre adına CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği CHP'ye bağlılık beyanı Almanya ve İtalya'da gazetecilerin yeni basın odalarına giriş ritüellerini anımsatır:

Türk basın mensupları bugün yapığî kongrede Partimize karşı olan bağlılık ve saygısını arza riyaset divanını memur etmiştir. Basın mensuplarının Partimize karşı besledikleri bu güzel hisleri arz ederken şahsi hürmetlerimin de kabulünü rica ederim (*Ulus*, 13 Temmuz 1939).

Basın Birliği Kanunu'nu hazırlayan heyet gibi TBB'nin yönetiminde de ağırlıklı CHP'li milletvekilleri ve bürokratlar görev aldı (Güvenir, 1991:51-52). TBB'nin kuruluş kongresinde tek tartışma Zekeriya Sertel için yapıldı. 1931'de muhalif gazetecilerin yurt dışına gönderilmesi tartışmasını başlatan üç isimden birisi olan Ahmed İhsan, TBB İstanbul Mıntikası aday listesinde Sertel'in adını görünce itiraz etti. İhsan, CHP'nin bu listeye desteğî varsa bir diyeceğî olmadığını ama Sertel'e oy vermeyeceğîni açıkladı: “Meselâ ben arkadaşların ekserisinin Zekeriya Sertele rey vermek istemeyeceklerini

zannediyorum. Ben kendi şahsım hesabına rey vermem.” (İhsan, 1939). TBB’nin kuruluş dönemindeki tartışmalardan birisi de İMC’nin TBB’ye katılımıydı. Hakkı Tarık Us’un BBK’de dile getirdiği gibi, İMC’nin bina almak için biriktirdiği paraya Ankara’daki TBB merkezinin el koyması istenmiyordu. Basın Birliği Kanunu’na itirazın arkasında da bu kaygı vardı. Bunu önlemek için İMC’nin faaliyete devamını isteyenler çoğunluktaydı. Bu nedenle yöneticiler İMC’nin fesih kararında zorlandılar. Beş kişiden ikisi, İMC’nin TBB’ye katılmasına karşı çıktı, birisi çekimser kaldı. Başkan Hakkı Tarık Us’un oyu çift sayılarak eşitlik aşıldı ama tartışma sürdü. Olağanüstü toplanan kongrede, İMC’nin TBB’ye katılımı CHP milletvekillerinin ikna çabasıyla sonuçlanabildi.

1939’daki kuruluş kongresi dışında TBB merkezinde ve mıntıklarda 1941, 1943 ve 1945-46’da üç olağan kongre gerçekleştirildi. Son kongreye kadar, TBB yönetimlerine, çoğunlukla TBMM üyesi CHP’li gazeteciler ve AA yöneticileri seçildi (Güvenir, 1991:51-53). Basın Birliği’nin “ele geçirilmesi” olarak nitelenen son kongrelerde İstanbul’da Hakkı Tarık Us’un yerine Sedat Simavi ve TBB merkezinde ise Falih Rıfkı Atay’ın yerine Hüseyin Cahit Yalçın seçildi. TBB’nin üye kaydı bazı bölgelerde çok yavaş gerçekleşti. Trabzon’da ancak 1941 yılı ortasında tamamlanabildi. Bu tarihte, Birlik asal üyesi sayısı, 186’sı Türkiye’deki 211 siyasi gazete ve derginin sahibi ve 279’u da bu iş yerlerindeki fikir işçisi olmak üzere toplam 465 kişidir (Üstün: 2013:155). Bu sayının yıllar içerisindeki değişimini bilmiyoruz. İstanbul’da 1943-1945 döneminde 71 yeni üye kaydedilmiş olması bir fikir verecektir. TBB İstanbul Mıntıkası’na, 1945’teki kongreye sunulan faaliyet raporuna göre, 375 asal, 40 yardımcı ve 9 misafir üye kayıtlıdır. (TBB, 1945). 1941’de Türkiye’de toplam 465 TBB üyesi bulunduğu dikkate alındığında, 1943-1945 arasında İstanbul’daki yüzde 30 kadar (71 kişi) üye artışı başka bir anlam kazanmaktadır. Bu artış, Hüseyin Cahit Yalçın’ın 1946’da TBB başkanı seçilmesi için uzun süreli bir hazırlık yapıldığını gösterir.

Kongreler dışında TBB’nin en tartışmalı çalışma konusu, merkez ve mıntika haysiyet divanlarının gündemidir. Bu tartışmanın nedeni, mesleğin şeref ve haysiyetini koruma kriterlerinin normatif özellik taşımasıdır. İkinci Dünya Savaşı’nın tarafı ülkelerin Türkiye’deki gazeteleri kendi lehlerine kazanmak için yaptığı girişimlerin çoğu en temel meslek ilkeleri ile bağdaşmayan sonuçlar üretiyordu. Bu ortamda, İstanbul’dan bir grup gazete ve dergi sahibi meslek ilkeleri ile bağdaşmayan bu ilişkilerin cezalandırılması için TBB’yi göreve davet etti. Ahmet Emin Yalman, Cemalettin Saraçoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Lütfi Dördüncü ve Sedat Simavi, 1941’de yapılan TBB genel kuruluna verdikleri bir önergede, gazetelerin meşru gelirinin sadece satış ve ilan olduğunu hatırlatarak Hükümetin TCK ile yaptırım uygulamasını gerektiren meslek suçlarını sıraladılar: “Bir gazetenin makale ve havadis sütunlarında para mukabilinde hususi maksatların müdafaasıyla meşgul olması memurların rüşvet almasına kıyas edilir bir suçtur. Eğer ecnebi bir memleketten alınmışsa vatana ihanettir.” (TBB, 1941).

Bu önerge içeriği savaş sonuna kadar güncelliğini korudu. Ama TBB Yüksek Haysiyet Divanı, üç aya kadar meslekten uzaklaştırma ve Birlik’ten çıkarma yetkisini sınırlı kullandı. Divan, bir kez siyasi olmayan bir nedenle meslekten çıkarma cezası verdi (Güvenir, 1991:56-59). Basının denetimi, Hükümetin kararlarını daha hızlı uygulayabilen MUM veya Sıkıyönetim Komutanlığı ile gerçekleştirildi. Uyarılar yetmeyince gazeteler

kapatıldı. TBB haysiyet divanlarıyla ilgili en önemli gündem, 1946 başkanlığı kaybeden Falih Rıfkı Atay hakkındadır. TBB Merkez İdare Heyeti, Haziran ayı toplantısında, Atay'ın bir yazısında meslektaşlarına hakaret ettiği iddiasıyla, yüksek haysiyet divanına verilmesine dair İstanbul bölgesinin talebini bildiren tezkeresini ve buna bağlı 70 imzalı dilekçeyi görüştü. Heyet, "Basın Birliği Kanununun Merkez İdare Heyetine verdiği salahiyyete dayanarak bu meselenin haysiyet divanına verilmesini oy birliği ile bir icap görmemiştir." (*Ulus*, 7 Haziran 1946).

TBMM'de dile getirilen ama Dâhiliye Vekili'nin itirazıyla reddedilen gazetecilerin sigorta talebini TBB yöneticileri yedi yılda çözemediler. Nedeni ise gazetecilerin ücretlerinin sigorta primi ödemeye yetmemesi ve gazete sahiplerinin de bu külfeti üstlenmek istememesiydi. Çalışan gazetecilerin kötü çalışma koşulları gazete sayfalarına da taşınmaktaydı. *Tan* yazarı Sabiha Sertel, TBB'nin kuruluş kongresinden üç gün önce, Türkiye'de kötü koşullarda, sosyal güvenceden yoksun çalışan fikir işçisi basın çalışanlarının sorunlarının kongrede ele alınmasını ve çözüm üretilmesini temenni etti (Öztekin, 2016:277). Sertel, bir yıl kadar sonra ise TBB'nin basın sektörünün örgütlenmesi ve gazetecilerin sosyal haklarını sağlaması için kendisinden bekleneni gerçekleştirmediğini yazdı. Sertel, "Basın Birliği uyuyor mu?" başlıklı yazısında gazetecilerin insani ihtiyaçlarının aciliyetini hatırlattı: "Hastalığın pençesinde kıvranan muharrir, 'bekle, Ankara Basın Birliği faaliyete geçecek, seni hastaneye yerleştirecek, matbuata ettiğin hizmetlerin mükâfatını göreceksin. Yalnız o zamana kadar dışlerini sık, ölme!' mi diyelim (Öztekin, 2016:277)". Bu yazıdan birkaç gün sonra, İstanbul'da genç gazeteci İzzet Muhittin'in tifüs hastalığından ölümünü ele alan Sertel, bunu "Basın Birliği uyuyor mu?" sorusuna verilen "acı ama hızlı bir cevap" olduğunu yazdı. Sertel, TBB'yi bir meslek örgütü gibi davranmamakla suçladı:

Basın Birliği bir gönül birliği gibi; gönlü hoş oluncaya kadar, Azrailin nice İzzet Muhittinlere saldırması, nice şair, edip, muharrir, gazeteci, fikir sahibinin, patronun bir emriyle sokağın ortasında aç kalması, senelik emeklerine karşı küçük bir tazminat dahi almadan Ankara yokuşunda bir baştan aşağı yuvarlanması mukadderdir (Sertel, 1940, Akt. Öztekin: 2016:278).

Gazetecilerin hayat sigortası işi için TBB'nin mevcut tüm gelirinin tahsisi gerekiyordu. Bu nedenle sadece TBB İstanbul Mıntıkası'nın kendi sermayesi ile ölenlerin yakınlarına bin liralık yardım yapılabilirdi. Daha sonra bu miktarın bin 500 liraya çıkarılması kararlaştırıldı (*Tanin*, 8 Şubat 1946). Gazetecilerin emeklilik ve sigorta işini çözmek için, gazetelerin tüm ilan, satış ve dağıtım işlerinin TBB'ye verilmesi düşünüldü. Kongre kararına karşın, gazete sahiplerinin itirazı nedeniyle sadece resmi ilanlara aracılık işi imtiyazı TBB'ye verilebildi. Basın Birliği Kanunu, çalışanlarla çalıştıranların ilişkilerini düzenledi ama Hükümet hakemlik görevini yapmadığı için *Ulus* ve AA dışında bu hükümler nadiren uygulanabildi (Üstün, 2013:166). TBB, basın kartı taşıyanlara İstanbul'daki şehir içi otobüslerde ücretsiz ulaşım, İstanbul tramvayları, Denizyolları ve TCDD hatlarında ise indirimli ulaşım ile Ankara Hiporumu'na ücretsiz giriş, Ankara ve İstanbul sinemalarında indirimli seyir imkânı sağladı (TBB, 1946).

Hükümet ve TBB yöneticileri, basının sorunlarının çözümsüzlüğünü daha çok kanun eksikliği ile açıkladıkları için TBB'nin mevzuat çalışmaları gündemden düşmedi.

Ancak TBB Nizamnamesi 1941’de Hükümet’e sunulmasına karşın TBB kapatılıncaya kadar onaylanmadı. Basın Kartı Nizamnamesi ise 1942’de yayınlandı. Gazeteciler ile işverenlerinin ilişkilerini düzenleyen Basın Birliği Kanunu Tatbik Hükümleri konusunda Hükümet çekimser kaldığı için uygulanamadı. Bunların dışında TBB, Açıklamalı Basın Birliği Kanunu ve 20 Derste Gazetecilik (de Jouvenel,1940) kitapçıklarını yayınladı (Üstün, 2013:167). TBB, basında öz Türkçe dil kullanımını teşvik için etkin görev aldı. Öztürkçe kelimeler basına dağıtılarak kullanımı teşvik edildi.

Basını ve TBB’yi Islah Girişimi ve Tepkiler

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 6 Aralık 1943’te, ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile Kahire’de görüştü. İngiltere Dışişleri Bakanı R. Anthony Eden, bu müzakerelerin Türkiye, ABD, İngiltere ve SSCB arasında bir işbirliği vücuda getirmesini ümit ettiğini açıkladı. Ankara’da 13-14 Aralık’ta toplanan TBB kongresine katılan delegeler için ABD ve İngiliz basın bürolarının verdiği ziyafete İngiliz Gazete Sahipleri Birliği Başkanı ile ABD, İngiltere ve SSCB büyükelçilerinin katılması (Arabacı, 2008:129) Eden’in temenni ettiği işbirliğinin vücuda gelmekte olduğunu işaretidir. Ancak bu işbirliğini istemeyenler olmalı ki, TBB kongre delegelerinin Başbakan’ı ziyaretinde, Şükrü Saraçoğlu gazetelerin kendisine atfettiği bazı yayınlara tepki gösterdi:

“Hiçbir gazeteye şu veya bu muharip tarafın lehinde veya aleyhinde yazı yazınız demedim. O halde nereden çıkıyor: Filan gazete Almanlar aleyhinde veya lehinde, filan gazete İngilizler aleyhinde veya lehinde yazı yazsınlar diye direktif verdiğim propagandası?” (Arabacı: 2008: 130).

Bu açıklamadan bir hafta kadar sonra, 21.12.1943’te, CHP Meclis Grubu, “basın ve yayın alanında zararı görülen hadiseleri incelemek” ve “basın ve yayın vasıtalarını daha yapıcı ve faydalı” hale getirmek için bir komisyon kurdu. Hükümetin isteği ile kurulan CHP Basın ve Yayın Komisyonu, Asım Us’un başkanlığında üç ay çalıştı. Komisyonun hazırladığı rapor, 4.4.1944’te, CHP Meclis Grubu’nda görüşüldü. Oylamadan önce konuşan Başvekil Saraçoğlu, eğer rapor kabul edilirse Komisyon’un önerdiği tedbirleri alacağını ve icap eden kanun tasarılarını TBMM’ye sunacağını söyledi. Oylamada, Saraçoğlu’nun istediği oldu ve rapor kabul edildi (*Cumhuriyet*, 5 Nisan 1944).

Komisyon’un Basını ve TBB’yi Islah Talepleri

CHP Basın ve Yayın Komisyonu’nun hazırladığı raporda basın ve yayın vasıtaları arasında milli basın ve yayınlardan beklentilerle uyuşmayanlar bulunduğunu iddia edildi. (*Cumhuriyet Halk Partisi [CHP]*, 1944).⁴ CHP Basın ve Yayın Komisyonu’na göre, bazı gazetelerde Devletin umumi siyasetine uygun olmayan yazılar çıkmakta ve kazanç elde etmek maksadıyla vatandaşın namus, haysiyet ve şerefiyle oynayan yazılar yayımlanmaktadır. Komisyon’un çözüm önerileri ise şunlardır: 1. Kanuni yetkilerin iyi kullanılması, 2. Kanunlardaki eksiklerin tamamlanması, 3. Gazeteciliğin mensuplarına refah ve güven veren bir meslek haline getirilmesi.⁵

4 Bu başlıkta yer alan ve ayrıca belirtilmeyen tüm içerikler CHP Meclis Grubu Basın ve Yayın Komisyonu Raporu’ndan (CHP, 1944) aktarıldı.

5 Basın raporunda “iyi neşriyatın çoğaltılması” dördüncü çözüm önerisidir. *Cumhuriyet*’teki yayında bu yoktur (*Cumhuriyet*, 6 Nisan 1944).

Hükümet'in isteğiyle kurulan CHP Basın ve Yayın Komisyonu, Türk milletinin ve idarecilerinin birinci vazifesinin rejimi, "basın ve sair propaganda membalarından gelebilecek fena tesirlere ve zararlara karşı korumak" olduğunu hatırlattı: a) TCK'daki milli rejimi koruyan hükümler daha hassas uygulanmalı b) Hükümet; gazete ve dergileri kapatma yetkisini rejimin esaslarına aykırı yayın yapanlara karşı müsamahasız kullanmalı c) Hükümet; tenkit adı altında Devletin itibar ve otoritesine tecavüzlere izin vermemelidir. Komisyon'a göre, "basın ve yayın vasıtalarını daha yapıcı hale getirmek" için Basın Kanunu ile birlikte Basın Birliği Kanunu ıslah edilmelidir. TBB Haysiyet Divanı'nın meslekten çıkarma yetkisini hatırlatan Komisyon, TBB'yi çalıştırmak için Hükümet'e iki vazife tanımladı: 1) TBB, Hükümet ile basın işbirliğini düzenlemeli ve gazetecileri direktiflerle aydınlatmalıdır 2) Gazete ve dergilerin uygunsuz neşriyatını önlemek için TBB'nin haysiyet divanları harekete geçirilmelidir. (CHP, 1944).

CHP Basın ve Yayın Komisyonu'na göre, Hükümetin TBB'yi "mesleki inzibatı" ve "mesleki ahlakı" kuvvetlendirecek "tesirli bir vasıta" olarak kullanması için Basın Birliği Kanunu'nda esaslı hükümler mevcuttur. Kanun'daki bazı hükümlerin değiştirilmesi ve yeni bazı hükümler eklenmesi ve Nizamname'nin onaylanması yeterlidir. TBB'nin mali imkânlarını artırmak için hazırlanan hususi ilanların aracılığıyla TBB'ye verecek proje Başvekâlet'ten TBMM'ye gönderilmelidir. Gazete ve dergi reklamlarının takibini sağlayacak bu tedbir, Türkiye'de yabancı ülkelerin propagandasını önlenmede faydalı olacaktır. TBB'nin Türkiye çapında dağıtım teşkilatı kurması için Basın ve Yayın Müdürlüğü'ne yetki verilmiştir. (CHP, 1944).

CHP Basın ve Yayın Komisyonu'na göre gazetelerin niteliğini artırmak için gazetecilik işi refah veren bir meslek olmalıdır. Bu amaçla Basın Birliği Kanunu'na şu hükümler eklenmelidir: a) Gazetecilerin sözleşmelerinin bir sureti TBB'ye verilmeli b) Hükümet ve TBB, bir gazetede çalışacaklar için asgari ücret belirlenmeli c) TBB, gazetelerde çalışanlara emeklilik hakkı sağlamalı ve kaza, hastalık, ölüm sigortası yaptırmalı d) Gazeteciler ile işveren anlaşmazlıklarında hakem belirlenmelidir e) Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'nün personel ihtiyacı karşılanırken gazetecilik tecrübesi olanlar tercih edilmelidir f) Gazetecilik tahsil müessesesi kurulmalıdır (CHP, 1944). Kanundaki cezaların artırılmasını öneren Komisyon, gazete ve dergilerin yayınına ait mesuliyetleri gerçekten basın suçlarını işleyenlere yöneltmek için yazı işleri müdürlüğü işinin sadece TBB'nin ehliyetname vereceği kişilerce yapılmasını istedi:

"Bu ehliyetname ancak gazetelerin yazı işlerinde en aşağı dört sene çalışmış olanlarla gazetecilik mektebinden çıkmış bulunanlara ve bir de Basın Birliği merkez heyeti tarafından ehliyetleri tasdik edilecek meslek mensublarına verilmelidir. (...) Devletin umumi siyasetine aykırı yazılar neşir edenler veya neşir edilmesine alet olanlar bulunursa basın birliği haysiyet divanının kararıyla bunların ellerindeki ehliyetnameler geri alınabilmelidir." (CHP, 1944).⁶

Komisyon, bu önlemlere rağmen "yabancı emellerin aleti olarak hareket eden" gazete ve dergiler olursa Devletin ve CHP'nin bunlara ilan vermeyi ve abone olmayı durdurmasını istedi (CHP, 1944). Burada belirtmek gerekir ki, Cumhurbaşkanı İnönü'nün Kahire görüşmesinden iki hafta sonra Hükümet'in isteğiyle kurulan CHP Basın ve Yayın Komisyonu'nun hazırladığı raporun Türkiye'nin Almanya'ya krom sevkiyatını durdurma

⁶ TBB'nin "ehliyet" önerisi o tarihlerde Almanya'da editörlere uygulanan yaptırımlara (Larson, 1937:63) benzerdir.

kararından iki hafta kadar önce açıklanması ve tam metin olarak gazetelerde yayımlanması raporun içeriği kadar anlamlıdır.

Basını ve TBB'yi İslah Girişimine Yönelik Tepkiler

CHP milletvekili ve *Tanin* başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın, daha Meclis Grubu'nda görüşülmeden, CHP Basın Yayın Komisyonu raporunu (CHP, 1944) “matbuatı ıslah” girişimi olarak niteledi ve örtük şekilde eleştirdi. Yalçın, CHP politikasını eleştirmesi disiplin suçu oluşturacağı için, ihtiyatlı ve ironik bir dille, CHP Basın Yayın Komisyonu üyelerinin “matbuat düşmanlığı” yaptığını ima etti: “Gazetelerimizi onların muhterem ve muktedir kalemlerine terk edelim. Onlar gelsinler biraz gazetecilik etsinler, sonra kendileriyle görüşelim. Eğer bizim kırdığımız putların yüz misli fazlasını yapmazlarsa kendilerine birer heykel dikeriz.” (Yalçın, 1944).

Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi de basın hürriyetini koruma endişesi ile CHP Basın Yayın Komisyonu raporu üzerinde titizlikle durulmasını istedi. Basını daha yapıcı hale getirmenin yalnız kanun ile başarılamayacağını belirten Nadi, Komisyon'un Anayasa'ya aykırı yazılara bazı gazete ve dergilerde sık sık rastlandığı eleştirisine bir soruyla cevap verdi: “Ceza kanununda müeyyidesi bulunan bu yazılar acaba neden şimdiye kadar takibata uğramamıştır?” (Nadi, 1944). Yalçın ve Nadi ile birlikte sekiz gazetenin⁷ sahibi, Komisyon'un hususi ilanlara aracılık imtiyazının TBB'ye verilmesi fikrine karşı eleştirilerini bir dilekçe ile Başvekil Saraçoğlu'na ilettiler. Dilekçede, hususi ilanların TBB'ye verilmesinin TBB Kongresi'nin temennisine istinaden yapıldığını hatırlatan gazete sahipleri, gazete ilanlarının alakadarlarının Kongre üyeleri değil kendileri olduğunu vurguladı:

Dünyanın her yerinde ilancılık ancak serbest rekabet şeklinde gelişmiş ve hiçbir yerde inhisar tesisi düşünülmemiştir (...) Esas maksad Basın Birliğine gelir temin etmek olduğuna göre, bir ortalama tedbir, bu gaye ile bizim endişelerimizi te'lif edebilir: Hususi ilanlardan Basın Birliği menfaatine bir resim alınması gibi (BCA, 030 10 85 561 13).

Hükümet, 1944'te resmi ilanların kapsamını genişletmekle yetindi. Hususi ilan tasarısı 1946 başında Dâhiliye Encümeni'nde görüşüldü ama TBB kapatılınca kadar kanunlaşmadı.

TBB'den Hükümet'e “Meslek Mahkemesi” Hizmeti

Komisyon'un (CHP, 1944) “Hükümet ile basının işbirliğini düzenleme” ve “gazetecileri direktiflerle aydınlatma” isteği üzerine TBB bir muhtıra hazırladı. Muhtırada (TBB, 1944)⁸gazete kapatmalarının Hükümet ile İstanbul'daki gazetelerin münasebetlerini idare edecek sabit bir sistem olmamasından kaynaklandığı açıklandı. TBB'ye göre, yanlış anlamaların tesiri altındaki Hükümetin gazete kapatması, mesleki istikrarı sarsmakta ve yurt dışında Türkiye'de fikir hürriyeti olmadığı intiba yaratmaktadır. Bunun yerine Hükümet öncelikle Ankara'da aylık basın toplantısı yapmalı ve bu toplantıda gazetelere direktif vermelidir:

Bu toplantıda bir aylık işbirliğinin manzarası tetkikten geçirilir. Hükümet lüzum gördüğü direktifleri verir, (...) harici münasebetler bakımından gazeteleri muhtelif rolleri olan bir orkestra heyeti diye kabul edilerek icabında her birine neşir vazifeleri verilir (TBB, 1944).

7 Dilekçeci gazeteler: Akşam, Cumhuriyet, İkdam-Gece Postası, Son Telgraf, Tan, Tanin, Vatan.

8 Hakkı Tarık Us arşivinde bulunan 24.11.1944 tarihli bu metninde kişi ve kurum imzası yoktur. Haysiyet divanlarının bileşenleri dikkate alındığında TBB'ne ait olduğu anlaşılmaktadır (TBB, 1944).

İkinci olarak, İstanbul'daki gazetelerin başyazarları ve yazı işleri müdürlerinden oluşacak bir "işbirliği komitesi" kurulmalıdır. Komite, Basın Umum Müdürlüğü'nün temsilcisi ve TBB Mıntika reisinin "sami" sıfatıyla hazır bulunacağı haftalık toplantılar yapacaktır. Gazetelerin yayını gözden geçirecek Komite, Hükümet'in direktifleri haricine çıkan bir gazeteci tespit ederse, bunu cezalandırması için "mükemmel bir meslek mahkemesi" olarak nitelenen TBB İstanbul Haysiyet Divanı'na bildirecektir (TBB, 1944).

Müstakil Grubun Basın ve Yayın Raporu

Meclis Grubu raporundan (CHP, 1944) dokuz ay kadar sonra CHP Müstakil Grubu da benzer bir rapor hazırladı. Müstakil Grubu Basın ve Yayın İşleri Komisyonu üyeleri Şekip Engineri ve Nasuhi Baydar'ın 1945 yılbaşında tamamladığı rapor (CHP, 1946) ilk rapor gibi Basın Kanunu ve TBB odaklıdır. Müstakil Grup Komisyonu'na göre, Basın Birliği Kanunu'ndaki boşluklar gazeteciliğin bir meslek haline gelmesini engellemektedir. Gazeteciler, işverenlerin keyfine göre istihdam edilmekte ve işini son verilmektedir; sigorta hakları yoktur. Hükümetin hazırladığı Basın Birliği Kanunu tadilat projesinin TBMM'de kabulü faydalıdır. Hususi ilanlar da TBB'ye verilmelidir. "Basın hürriyeti"nin amacı iş başındaki Hükümetlerin işlerini tenkit etmek ve halk efkârını aydınlatmaktır. Ancak Sıkıyönetim bölgesindeki İstanbul'da bazı gazetelerin, devletin umumi siyasetine dokunacak yayınları nedeniyle Basın Kanunu'nun 50. Maddesine uygundur. Gazeteciliği güvenilir bir meslek haline getirmek için TBB desteklenmeli, gazetecilik kursları ve okulları açılmalı, AA güçlendirilmelidir (CHP, 1946).

Hükümet, CHP Meclis Grubu'nda açıkladığı gibi Basın Birliği Kanunu ıslah projesini 1944 yılı içinde hazırladı. CHP Basın ve Yayın Komisyonu'nun TBB'yi ıslah önerilerini içeren bu ıslah Kanunu TBMM'ye gönderildi ama Komisyon'un isteği hızla ele alınıp sonuçlandırılmadı.

Türk Basın Birliği'nin Kapatılması

Başbakan Saraçoğlu, 1944'te hazırlandıktan bir yıl sonra, üzerinde çalışıldığını açıklasa da (*Cumhuriyet*, 4 Ekim 1945), Türkiye'nin 1945 başında BM'ye katılım beyanından sonra Hükümet'in TBB'yi ıslah projesini askıya alındığını söylemek yanlış olmaz. Hükümet daha sonra TBB'yi ıslah projesini TBMM'den geri çekecektir. Hükümet'in TBB'yi ıslah projesini askıya alma ve geri çekme kararlarının sebebi, 1945 başında BM'ye üyelik beyanıyla ivme kazanan Türkiye'nin yeni istikrar arayışlarıdır. Türkiye, 1930'lardan farklı olarak, 1945'de kuzey komşusu SSCB ile arası açılınca onun yerini Atlantik ötesindeki ABD alacaktır. Bu değişimde rolü olan Amerika'nın eski Ankara Büyük Elçisi Laurence A. Steinhardt, bu tespiti doğrular:

Türkiye'de geçirdiğim bu üç sene zarfında Türkiye ve Amerika birbirlerine daha fazla yaklaştılar, birbirlerini daha iyi anladılar. Bu yaklaşma harpten sonra da devam edecektir. (...) harpten sonra iki devlet arasındaki ticaretin iki, belki üç misli artacağını söyleyebilirim (Steinhardt, 1945).

Steinhardt, ABD'den Türkiye'ye kâğıt sevkiyatının başladığını da duyurdu: "Bir miktar Amerikan kâğıdı gelmiş bulunuyor. Bir parti de yoldadır." (Steinhardt, 1945). Türkiye'de basınla ilişki kurmak için Almanya'nın gönderdiği kâğıdın kaynağı bu kez

ABD olmuştu. Steinhardt'ın ardından, 20 Şubat 1945'te, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Maurice Peterson, Türkiye'nin BM Anayasası için San Francisco'da toplanacak konferansa katılabilmesi için Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmesi gerektiğine dair Yalta Konferansı kararını bildirdi. Türkiye, 23 Şubat 1945'te bunu yaptı. Aynı gün Türkiye ile ABD yardım anlaşması imzalandı.

Basın Özgürlüğü Komitesi'nin Talepleri

Türkiye-ABD anlaşmasının bir şartı da basın özgürlüğü teminatıydı. Çünkü Amerikan Gazeteleri Redaktörler Kurumu (ASNE) yönetimi, BM üyesi ülkelerin imzalayacağı barış anlaşmaları ile dünya genelinde basın özgürlüğünün güvenceye alınması için bir kampanya başlattı: “Eğer ABD ve SSCB arasında haberlerin serbest dolaşımı sağlanırsa kalıcı dostluğa büyük bir adım atılmış olacaktır.” ASNE, bu amaçla, üç Amerikalı gazeteciden oluşan Basın Özgürlüğü Komitesi'ni dünya turuna gönderdi. Türkiye'ye de gelen Komite üyeleri Wilbur Forrest ile Ralph Mc. Gill, 20 Şubat 1945 tarihinde Ankara'da Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve sonraki gün İstanbul'da gazetecilerle görüştü. (*Cumhuriyet*, 22 Şubat 1945). 1944'te kapatılan *Tan* bu ziyaretten bir ay sonra tekrar yayınlandı (Öztekin, 2016: 148-149). Yeni dönemde basın özgürlüğü ve demokrasi taleplerinin sözcüsü olan *Tan* için bu gelişme sonun başlangıcı olacaktı.

ASNE Basın Özgürlüğü Komitesi'nin hazırladığı 50 bin kelimelik raporun özeti, 14 Haziran 1945'te, Saraçoğlu'na gönderildi. Komite'nin rapor özetinde üç konuda hükümet güvencesi isteniyordu: 1) Haberlere kaynağında kesinlikle sansür koymamak 2) Basını milli politikanın aracı olarak kullanmamak, 3) İmza atan devletlerin içinde veya dışında haber akışına izin vermek. Savaş koşulları nedeniyle basın özgürlüğünde çok küçük kısıtlama olsa da hükümet başkanları ve redaktörlerin büyük bir çoğunluğu, savaş döneminden sonra, basında geniş bir özgürlük sağlanmasını samimi bir arzu ile ifade ettiler (Amerika Birleşik Devletleri [ABD], 1945).

İnönü'nün 'Demokrasi Prensipleri' Açıklaması

Zekeriya Sertel'in “Fevkalade tedbirleri kaldırma zamanı gelmedi mi?” (*Tan*, 12 Mayıs 1945) sorusuna cevap, 19 Mayıs 1945'te, İsmet İnönü'den geldi: “Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir.” (*Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1945). Zekeriya Sertel, ASNE Basın Özgürlüğü Komitesi'nin rapor özeti Saraçoğlu'na gönderildikten bir gün sonra, Türkiye'deki basın özgürlüğü kısıtlamalarını tekrar eleştirdi. “Matbuat Kanunu'na Lüzum Var mıdır?” diye soran Sertel, bir gün sonra da “Basın Birliği Kanunu da kaldırılmalıdır” başlıklı yazıda bir zamanlar yönetici seçildiği TBB'nin kapatılmasını istedi. Sertel bu isteğini *Görüşler* dergisinde de tekrarladı (Öztekin: 2016:275- 391). San Francisco esnasında BM'nin basın özgürlüğü anlayışını dillendiren Sertel, on gün sonra, Basın Kanunu'nun Anayasa'ya aykırı olduğunu savundu (Öztekin, 2016:274). Celal Bayar da Sertel'in taleplerini kısmen TBMM'ye taşıdı. Bayar, bir kanun teklifinde Basın Kanunu'ndaki ruhsat inceleme süresinin bir ayla sınırlandırılmasını ve Hükümet'in gazete ve dergi kapatma yetkisinin mahkemelere devredilmesini talep etti (Öztekin, 2016:274-275).

İnönü, tek parti dönemine ilişkin “diktatörlük” eleştirilerini, 1 Kasım 1945’de, TBMM’nin açılışında cevapladı: “Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur (...) Hürriyet ve demokrasi havasının yerleşmesinde cemiyetin vazife duygusu birinci unsur olduğunu söylemekte ısrar etmek isterim.” (Cumhuriyet, 2 Kasım 1945). Türkiye’deki cemiyetin vazife duygusunun henüz demokrasi vaat etmediği bir ay sonra *Tan* baskını ile anlaşılacaktı. Daha doğrusu, 2. Dünya Savaşı’nın bitiminde Kuzey komşusu ile arası açılan Türkiye istikrarı Batı’da arayacaktı.

Londra’da Batı Basını Gibi İslahat Müjdesi

Tanin gazetesinde yayınlanan “Kalkın ey ehli vatan” başlıklı yazısı nedeniyle ismi *Tan* baskını ile anılan Hüseyin Cahit Yalçın, bu olaydan iki hafta sonra, TBB İstanbul Mıntıkası kongresinde Haysiyet Divanı başkanı seçildi. Bu kongrede, “özgürlükçü genç gazeteciler”in desteklediği (Evsal, 1987) Sedat Simavi, İstanbul Mıntıkası’nın yeni başkanı oldu. Bu ekibin seçim başarısı bir ay sonra Ankara’da TBB merkez idare heyeti için tekrarlandı. Hüseyin Cahit Yalçın, TBB’nin yeni başkanı oldu. Aynı günlerde, *Tan* ve *Yeni Sabah* yöneticileri “mütecaviz neşriyat” suçlamasıyla mahkemede savunma yapmakla meşguldü. ASNE yönetiminin, BM üyelerinden “basın hürriyeti”nin teyidini istediğini *Tanin* duyurdu:

Birleşmiş Milletler Kurulunda Amerikan Heyeti Başkan Vekili Stettinius’e gönderilen ve Birleşmiş Milletler Kuruluna hitap eden bir mesajda basın hürriyetinin teyidi istenilmektedir. Amerikan gazetecileri bu mesajlarındaki Amerikan heyetinden aşağıdaki prensiplerin bütün milletlere kabul ettirilmesini istemektedirler. Hükümlerlik hakkına malik devletler arasındaki dostluk, milletlerin birbirleriyle mümkün olduğu kadar fazla haber teati etmelerine büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. Haberleri tek elden idare etmek umumi menfaate ve söz hürriyetine aykırıdır. Milletler dünya milletleri arasında haber teatisi hürriyetine engel olacak fenni, siyasi, nizami ve iktisadi hiçbir mania ihdas etmemeyi taahhüt etmelidirler (*Tanin*, 10 Ocak 1946).

BM genel kuruluna taşınan ASNE’nin “basın hürriyeti”nin teyidinde TBB’nin yeri olmadığı açıktı. Bu talep BM üyesi olarak Türkiye’yi de bağladığı için Londra’daki toplantıyı izleyen Türk gazeteci grubuna mihmandarlık eden Basın ve Yayın Genel Müdürü Nedim Veysel İlkin’in Ankara’ya dönüşünde, Hükümet ASNE’nin “basın hürriyeti”ni teyit talebini karşılamaya yönelik bir dizi adım attı. TBB Başkanı ve CHP milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın, Avrupa’daki basın rejimlerini ve basın teşkilatlarını incelemesi için görevlendirildi.⁹TBMM’deki basınla ilgili kanun tasarıları geri çekildi. Hüseyin Cahit Yalçın, Avrupa’daki tetkik gezisinin sonunda TBB’nin akıbetini Londra’da World Press News ajansına yaptığı “İngiltere’de gazeteciler teşkilatının mükemmeliyetinden çok mütehasıs olduğunu ve Türkiye’de de batı basını modeli üzerinde esaslı ıslahat yapılması tasavvurunda bulunduğu” açıklama ile duyurdu (*Tanin*, 6 Nisan 1946). İzmir’deki *Yeni Ekonomi* ve *Piyasa* gazetelerinin tekrar yayımına izin verildi (*Tanin*, 11 Nisan 1946). Londra’da, Türkiye’deki basının ıslahında, İngiltere’deki gazeteciler teşkilatının örnek alınacağını duyuran Yalçın, Türkiye’ye döndüğünde Başbakan Saraçoğlu’nu bilgilendirdi (*Ulus*, 13 Nisan 1946).

9 Hüseyin Cahit Yalçın’ın görevlendirilmesiyle ilgili 7.2.1946 tarihli Cumhurbaşkanlığı kararnamesi için bkz. BCA, 030 18 01 02 110 10 19.

Basın Birliği Kanunu'nu Kaldıran Kanun

BM Anayasası gereği Türkiye’de demokratikleşme için atılacak adımların siyasi kararlarının alınması gerekiyordu. Bu amaçla olağanüstü toplanan CHP Kurultayı’nda tek dereceli seçim, değişmez genel başkanlık sıfatını kaldırılması gibi tek parti iktidarının ıslahına yönelik bir dizi uyum kararı alındı. İsmet İnönü, Londra’da duyurulan Batı basını modeli ıslahatın TBB’nin kapatılması ile sınırlı olduğunu ve Basın Kanunu’nun Batı modelinde ıslahı için henüz erken olduğunu anımsattı:

Basın hürriyeti, memleketin huzurunu alt üst edecek bir şekilde kötü kullanıldı. Memleket durumunu karıştırmak, ateş çıkarmak gibi bir insafsızlığı meslek olarak takibeden gazeteler cephesi kuruldu. Bunlar, her şeyden önce, Cumhuriyet Halk Partisini kötileyip ortadan kaldırmaya çalıştılar. (...) Gazetelerimiz, bozguncu gazetelere memleketin huzurunu canla başla korumaya çalıştılar. Gerek bozgunculara, gerek dışarıdan gelen baskılara karşı koyma gösterdiler. Bu suretle Türk milleti, büyük bir imtihanı, muvaffakiyetle geçirdi. (*Ayın Tarihi*, Haziran 1946)

CHP olağanüstü kurultayından sonra TBMM’ye gönderilen ve ivedilikle kanunlaşacak “uyum” tasarılarından birisi de TBB’yi kapatan kanundur. Hükümet’in 29 Mayıs’ta TBMM’ye gönderdiği Basın Birliği Kanunu’nun kaldırılması hakkındaki tasarıda TBB’nin kapatılma gerekçesi şöyle sıralandı:

“Türk Basın Birliği 1938 yılında yayımlanan 3511 numaralı kanunla kurulmuştur. Bu son yılların uygulamaları neticesinde; bu kanunda basın mesleğinin serbestçe inkişafı bakımından bugünkü ihtiyaçları karşılamıyacak bazı kayıtların bulunduğu görülmüş ve Cemiyetler kanununda yapılması teklif olunan değişikliğin kabulünden sonra kurulabilecek olan meslek teşekküllerinin Basın Birliği yerine kaim olabileceği anlaşılmıştır. Bu itibarla, mezkur kurumun, meslek ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek serbest derneklerin kurulmasına yol açmak üzere kaldırılması faydalı sayılmıştır.”¹⁰

Adalet ve İçişleri komisyonları, TBB’yi kapatma tasarısını 6.6.1946’de görüşüp onayladılar. Tasarı, Basın Kanunu’ndaki 50. Madde tadilatıyla birlikte TBMM’de ivedilikle gündeme alındı ve 13.6.1946 tarihinde görüşüldü. Kanun hakkında söz isteyen olmadı, kabul edildi (*Cumhuriyet*, 14 Haziran 1946). TBB’yi kapatan Kanun 18 Haziran 1946 tarihinde *Resmi Gazete*’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Sonuç

Bu çalışmanın odaklandığı sorulardan ilki, tek parti iktidarının basını denetim piramidinin üç yüzünden birisi olan TBB’nin neden ıslah edilmek istendiği idi. Bu sorunun yanıtı en genel anlamda CHP Basın ve Yayın Komisyonu’nun kuruluş gerekçesinde tanımlanmaktadır: “Basın ve yayın vasıtalarını daha yapıcı hale getirmek.” Bu amaç doğrultusunda Hükümet’in TBB’ye yaptırabileceği öncelikli işler “Hükümet ile basının işbirliğini düzenlemek” ve “gazetecileri direktiflerle aydınlatmak”tır. İkincisi de “Gazete ve dergilerin uygunsuz neşriyatını önlemek için TBB’nin haysiyet divanlarını harekete geçirmektir. Hükümetin TBB’yi “mesleki inzibatı” ve “mesleki ahlakı” kuvvetlendirecek “tesirli bir vasıta” olarak kullanması için Basın Birliği Kanunu’nda esaslı hükümler bulunduğu doğrudur. Hükümet’in ihtiyacı olan basına yönelik yeni yaptırım araçlarından önce Basın ve Yayın Komisyonu aracılığı ile piramidin üç yüzünü oluşturan mevcut yaptırım araçlarının daha sistematik kullanılabilmesini gazete sahiplerine ve gazetecilere

10 Basın Birliği Kanununun kaldırılması hakkında kanun tasarı ve Adalet ve İçişleri Komisyonları raporları (1/607) S. Sayısı: 165; Kanun no: 4932, Kabul tarihi: 13.6.1946, Resmi Gazete ile ilanı: 18.6.1946 - Sayı: 6336.

hatırlatmaktadır. Başka bir ifadeyle, TBB'nin ıslah projesini hazırlayan Komisyon'un Hükümet'in isteğiyle ve Kahire toplantısından hemen sonra kurulması ve raporunun da Almanya ile ilişkilerin kesilmesinin hemen öncesinde açıklanması muhalif basına yönelik bir güç gösterisidir. Başka bir ifadeyle Hükümet'in dış politikada manevra yapması için imkân sağlamaktır. Çünkü daha önce, benzer örneği bilinmeyen Komisyon'un da hatırlattığı gibi, TBB'nin daha etkin görev yapmasını sağlayacak Nizamname yıllardır Hükümet'in onayını beklemektedir; “meslek zabıtası” ve diğer görevlerini yapması için yeni bir “ıslah” projesinden önce bu TBB Nizamnamesi'nin onaylanması yeterli olacaktır.

Hükümetin basına yönelik güç gösterisi ihtiyacı, Almanya ile ilişkilerin kesilmesinden kısa süre önce açıklanan bu raporun, 1931 Basın Kanunu'nun çıkarılması öncesi TBMM'deki tartışma kayıtlarına yapıldığı gibi, tam metin gazetelerde yayımlanarak karşılanmıştır. Zaten Hükümet, TBB'nin ıslahına gerek kalmadan muhalif gazetecilerin faaliyetini gazete kapatarak istediği zaman durdurabilmektedir. Komisyonun ıslah raporunda dile getirilen yazı işleri müdürüne ehliyet ve hususi ilanların TBB'ye verilmesi gibi başlıkların gündeme getirilmesi de gazetelere yönelik bir uyarı işareti olarak görülebilir. Komisyonun, “yabancı emellerin aleti olarak hareket eden” olarak tanımladığı muhalif gazetelere ilan ve abone ambargosu talebi daha radikal yöntemlerle ve gayri resmi olarak yerine getirilmiştir. İktidarı eleştiren Tan ve Vatan gazetelerinin dağıtımını engellenmiş, dağıtılmış nüshaları topluca alınıp imha edilmiş, okurları taciz edilmiş (Öztekin, 2016: 359) ve son olarak Tan matbaası tahrip edilmiştir.

Bu çalışmada yanıtı aranan ikinci soru ise TBB'nin 1946 yılında neden kapatıldığıdır. Bu sorunun yanıtı daha somut ve kısadır. 1930'lardaki inşa edilen basın rejimini muhafaza edebilmek için kurulan TBB'nin “meslek zabıtası” görevine artık ihtiyaç kalmadığı için kapatılmıştır. Cami Baykurt'un tasviriyle basın denetimi piramidinin ana gövdesi olan Basın Kanunu ve Basın ve Yayın Müdürlüğü varlığını sürdürmektedir. TBB'nin kapatılması sayesinde, uluslararası ilişkilerde ASNE Basın Özgürlüğü Komitesi talepleri ve BM basın özgürlüğü prensiplerine yönelik somut bir adım atıldığını söyleme olanağı elde edilmiştir.

Yapılan incelemede TBB'nin kendisinden beklenen görevlerin çok azını gerçekleştirebildiği; bu çalışmanın konusu olan ve Basın Birliği Kanunu'nda ayrı bir başlıkta ve altı maddede sıralanan TBB'nin gazetecilerin çalışma ilişkilerini düzenleme görevini birkaç istisna dışında yerine getiremediği görülmüştür. Tüm bunlar ışığında TBB'nin, 1938'de kuruluşundan 1946 yılı ortasına kadar, ağırlıklı sektörde çalışan gazetecilerin sicilini tutan, Hükümetle basın ilişkilerini koordine eden ve ihtiyaç halinde yaptırım uygulayabilecek bir “meslek zabıtası” olarak varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

TBB, kapatıldıktan sonra da yasal yaptırım gücüne sahip bir meslek odası arayışları nüksettikçe gündemde kalmaya devam etmiştir. TBB'nin gazetecilerin sicili tutma görevini Basın Yayın Genel Müdürlüğü yürüttü. Siyasal iktidar ile gazeteciler arasındaki iletişimi sağlama işini TBB'nin yerine kurulan serbest dernekler üstlendi. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin girişimiyle İstanbul Üniversitesi gazetecilik eğitimini başlattı. TBB'nin gazetecilerin çalışma ilişkileriyle ilgili görevi de 1952'de çıkarılan ve halen

yürürlükte olan Basın İş Kanunu ile düzenlendi. TBB Haysiyet Divanı'nın görevi olan gazetecilik faaliyetlerinin meslek ilkelerine uygunluk denetimini 1961'de kurulan Basın İlan Kurumu, Basın Ahlak Esasları uygulaması ile devam ettiriyor.

Kaynaklar

ABD, (1945). "Amerika Birleşik Devletleri Savaş Enformasyon Dairesi Direktörü G. H. Damon'un Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na 14.6.1945 Tarihinde Gönderdiği Mektup", BCA, 030 10/268 805 19.

Arabacı, Caner, (2008). "Basın Birliği", Zülfikar Damlapınar (der.), Medya ve Siyaset Konya: Eğitim Kitabevi, s.79-146.

Asrak, T. ve Uzun, R., (2010). "Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde Üst Yapı Kurumları: Matbuat Umum Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, Radyo", Nazife Güngör (der.), *Cumhuriyet Döneminde İletişim Kurumlar Politikalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi. s.77-100.

Ayın Tarihi, Haziran 1946.

BCA, 030 10 85 561 13.

BCA, 030 18 01 02 110 10 19.

Birinci Basın Kongresi (BBK) 25 Mayıs 1935, (1975). Ankara: Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü.

CHP, (1944), "Basın ve Yayın Hakkında CHP Meclis Grubu Komisyon Raporu", *Cumhuriyet*, 6, 7, 8 Nisan 1944.

CHP, (1946). "CHP Müstakil Grubu Basın ve Yayın Komisyonu Raporu", CHP Büyük Kurultayının 10 Mayıs 1946 Olağanüstü Toplantısına Sunulan CHP Müstakil Grubu Raporu ve Ekleri, Ankara: TBMM Basımevi.

Cumhuriyet, 21 Nisan 1935.

Cumhuriyet, 15 Kasım 1936.

Cumhuriyet, 5 Kasım 1936.

Cumhuriyet, 18 Ekim 1936.

Cumhuriyet, 3 Haziran 1936.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1945.

Cumhuriyet, 02 Kasım 1945.

Cumhuriyet, 4 Ekim 1935.

Cumhuriyet, 08 Haziran 1938.

Cumhuriyet, 12 Ocak 1937.

Cumhuriyet, 11 Temmuz 1939.

Cumhuriyet, 14 Haziran 1946.

Cumhuriyet, 22 Şubat 1945.

Cumhuriyet, 24 Ocak 1938.

Cumhuriyet, 4 Ekim 1945.

Demir, Vedat (1994). “Basın Tarihimizde Kanunla Kurulan Bir Mecburi Meslek Kuruluşu Türk Basın Birliği, Kuruluşu, Faaliyetleri ve Kapanışındaki Nedenler”, *Marmara İletişim Dergisi*, (8), s.231-247.

Erinç, O. (1992). “Gazetecilerin Çalışma Koşulları İle İş Güvencelerinin İlk Belirlenişine İlişkin Notlar”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (1-2), s. 197-204.

Evsal, Vedii, (1987). *Gazeteciler Cemiyeti ve Kırk Yıl*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Güvenir, O. Murat,(1991). *İkinci Dünya Savaşında Türk Basını Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

İhsan, Ahmed, (1939). “Basın Birliği kongresi açıldı”, *Cumhuriyet*, 11 Temmuz.

İskit, Servet, (1943). *Türkiye Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara: Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları.

Larson, Cedric, (1937). “The German Press Chamber”, *The Public Opinion Quarterly*, 1 (4), s.53-70.

Makal, Ahmet, (1999). *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, Ankara: İmge Kitabevi.

Nadi, Nadir, (1944). “Yapıcı basın”, *Cumhuriyet*, 7, 8, 9 Nisan.

Öztekin, Hülya, (2016). *Tan: Serteller Yönetiminde Muhalif Bir Gazete*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Son Posta, 3 Nisan 1933.

Steinhardt, Laurence A., (1945). *Aydın Tarihi Dergisi*, Şubat 1945, (135) s.25.

Tanin, 10 Ocak 1946.

Tanin, 11 Nisan 1946.

Tanin, 6 Nisan 1946.

Tanin, 8 Şubat 1946.

TBB, (1941). *Türk Basın Birliği Umumi Kongresi Raporu*,

TBB, (1944). “Hükümetle İstanbul Gazeteleri arasında devamlı bir iş birliği kuracak esaslara dair bir muhtıra.”

TBB, (1945). TBB İstanbul Bölgesi İdare Heyeti Tarafından 24.11.1945 Tarihinde Yapılan Kongreye Sunulan 1943-1945 Faaliyet Raporu.

TBB, (1946). TBB Merkez Heyeti 1943-1945 Dönemi Faaliyet Raporu.

Tör, Vedat Nedim, (1935). “Piyerloti’nin romanlarında yaşatılan Türkiye yok”, *Yeni Asır*, 17 Ağustos.

Ulus, 13 Nisan 1946.

Ulus, 13 Temmuz 1939.

Ulus, 7 Haziran 1946.

Uzun, Ruhdan, (2010). “Basın Etiği Açısından Kurumsallaşma Çabaları: Basın Birliği”, Nazife Güngör (der.), *Cumhuriyet Döneminde İletişim Kurumlar Politikalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Üstün, Hasan, (2013). “Türk Basın Birliği’nin 1939-1946 Arasında Gazetecilerin Çalışma İlişkilerini Kurumlaştırma Girişimleri ve Günümüze Bıraktığı Miras”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (45), s.149-170.

Yalçın, Hüseyin Cahit, (1944). “Matbuatı ıslah için tedbirler alınıyor”, *Tanin*, 4 Nisan.